

Umelé ukončenie tehotenstva v kríze: parlamentná deliberácia o podmienkach interrupcií počas pandémie COVID-19

Berdisová, L.*

BERDISOVÁ, L.: Umelé ukončenie tehotenstva v kríze: parlamentná deliberácia o podmienkach interrupcií počas pandémie COVID-19. *Právny obzor*, 106, 2023, č. 6, s. 567 – 583. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.6.05>

Termination of pregnancy in crisis: parliamentary deliberation on the conditions for abortion during the COVID-19 pandemic. The article analyses the parliamentary deliberation on bills restricting women's reproductive rights during the COVID-19 pandemic. The discourse analysis examines how the pandemic and other crises are conceptualised, how women and the fetus are conceptualised, and how the Thus, the paper does not directly analyse the reasoning of the members of Parliament, but their assumptions. Based on the analysis, it can be said that the framing or lack of treatment of the pregnant woman as a Mother and the foetus as a Child with rights was the key conviction on which the members of Parliament based their formulating their arguments.

Key words: termination of pregnancy, COVID-19, discourse analyses, fetus

„Prežívame obdobie globálnej pandémie, ktorej doteraz podľahlo viac ako pol milióna ľudí. Vírus odhalil, že všetci sme zraniteľní, že od seba závisíme, že za seba navzájom nesieme zodpovednosť. Stojíme na prahu vážnej ekonomickej a sociálnej krízy, ktorej rozsah a následky nepoznáme. Ale už teraz vidíme, že sa v nej zase zabúda na význam starostlivosti (...).“

Zuzana Maďarová, Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského, a organizácia ASPEKT, príhovor na proteste *Nebudeme ticho!* dňa 7. júla 2020

Úvod

Rokovania Národnej rady Slovenskej republiky o podmienkach umelého ukončenia tehotenstva priniesli v čase pandémie koronavírusu niekoľko špeciálne zaujímavých momentov. Tieto čiastočne ilustrujú pandemické ruptúry v sociálnych interakciách, a teda aj v politickej angažovanosti. Ale nielen tie. Ukazujú aj diskurzívne stratégie účinkujúcich. Ich časti budú predmetom analýzy v tomto článku. Pred vymedze-

* Mgr. Lucia Berdisová, PhD., LL.M., Ústav štátu a práva SAV, v. v. i., Bratislava.

** Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu APVV-19-0090 Právna metodológia pre dobu právneho pluralizmu. Prvá verzia tohto príspevku bola prednesená na konferencii *Metamorfózy práva ve střední Evropě VII.: Jde nám ještě o demokracii a právo?*, ktorá sa konala v dňoch 8. – 9. júna 2022 v Znojme.

ním cieľa a metodológie analýzy parlamentnej deliberácie prejdime najprv k jednotlivým momentkám.

V prvej poslankyňa Jana Bittó Cigániková ostatným poslankyniam a poslancom rozdáva varechy s odkazmi protestujúcimi proti obmedzovaniu reprodukčných práv žien. V ten deň, 29. septembra 2020, totiž Národná rada začína druhé čítanie o návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o zdravotnej starostlivosti a niektoré iné zákony (tlač 154) a organizátorkám akcie následkom protipandemických opatrení nie je umožnené realizovať tento typ protestu – odovzdanie variev – osobne.¹

V druhej momentke pri prerokovávaní návrhu zákona o pomoci tehotným ženám (tlač 665), poslanec Stanislav Mizík vo faktickej poznámke reaguje na vystúpenie Jany Bittó Cigánikovej: „[R]az ste povedali, že vakcína je sloboda, tak buďte slobodná a zhoďte ten náhubok, však vás nemôže tento potmehúdsky vírus napadnúť, keď ste zaočkovaná. Okrem toho, bez rúška ste krajšia, takto vyzeráte ako pelikán.“²

V tretej momentke v závere jedného z rokovacích dní o tlači 154 poslanec Jozef Bubnár konštatuje, že „... dnes toho už bolo povedané strašne veľa, zvlášť z pohľadu liberál verzus konzervatívec. Tu už podľa mňa nemáme čo riešiť, lebo nájsť kompromis v tak obrovskej, citlivej téme, ako je ochrana života medzi liberálmi a konzervatívami, by podľa mňa nedokázal ani Chuck Norris (...).“³

Prvá momentka naznačuje potrebu hľadania nových foriem organizovania občianskej spoločnosti a komunikovania s politickou reprezentáciou v pandémie, aj potrebu nových symbolov. Rovnako naznačuje z analýzy vyplývajúcu diskurzívnu stratégiu niektorých poslankyň a poslancov, spočívajúcu v zdieľaní svojho poslaneckého ranku, teda moci, ktorú v parlamentnej deliberácii majú. A to s tými, ktorých hlasy nie sú alebo neboli dostatočne reprezentované alebo zohľadnené. Táto stratégia mala tri základné línie.

Druhá momentka ukazuje na sexizmus prítomný v parlamentnom diskurze o reprodukčných právach žien, a to v priamom spojení s témou, alebo, ako to bolo v prezentovanom obraze, nepriamo v nadväznosti na ženské aktérky diskusie. Táto momentka zároveň ukazuje uchopovanie roly ochrancov slobody rôznymi aktérmi (prakticky všetkými) a diskurz o tom, kto ju chráni skutočne, a to aj na pozadí pandémie.

Podobným smerom obracia našu pozornosť aj tretia momentka, ktorá je vyslovene formátovaná ako konštatovanie zaseknutia diskusie medzi liberálmi a konzervatívami.

¹ Jana Bittó Cigániková na rokovaní odôvodňuje odovzdanie aj takto: „Čo sa týka varešiek, preto varešky, lebo ma o to teda dámy poprosili, nakoľko je COVID, nebolo im umožnené ísť priamo za vami. Chceli, tak ma poprosili, či by som mohla nechať tento odkaz, a varecha sa môže javiť ako symbol submisívnosti a úslužnosti, lenže varecha je nedocenená, tak ako starostlivosť. Varecha sa dokáže vzbúriť, urobiť neporiadok, varecha vie byť aj nebezpečná. Tak toto je odpoveď tých žien, že prečo varecha.“ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020). Všetky stenografické záznamy zo schôdzí boli na účely tohto článku čerpané zo Spoločnej Česko-Slovenskej Digitálnej Parlamentnej knižnice. Dokumenty z 8. volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky sú dostupné na: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Default?legId=13&termNr=8> [8. august 2023].

² Stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021).

³ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

Okrem verbalizovaného hodnotového pozadia poslancami a poslankyňami prezentovaných názorov ukazuje aj jeden zo spôsobov vymedzovania línie sporu cez konštruovanie (seba, či) iného hovoriaceho, podobne ako v momentke druhej. Analýza diskurzu ukazuje, že časť hovoriacich sa snažila diskusiu konštruovať mimo delenia na póly liberál – konzervatívec aspoň (a niekedy iba) verbálne.

1. Predmet a metóda analýzy

Cieľom tohto článku je predstaviť analýzu parlamentnej deliberácie o návrhoch zákonov, ktoré sa týkali podmienok umelého ukončenia tehotenstva v čase pandémie COVID-19 v rokoch 2020 až 2022.⁴ Hoci mimoriadna situácia v súvislosti s pandemiou ochorenia COVID-19 sa skončila až 15. septembra 2023, rokovanie o parlamentných tlačiaciach 1369, 1618 či 1679 (ostatný návrh reprodukčné práva žien rozširoval) z februára, mája a júna 2023 už nebolo poznačené protipandemickými opatreniami, nie sú teda predmetom analýzy. A hoci väčšina protipandemických opatrení vplývajúca na sociálny kontakt bola zrušená začiatkom roka 2022⁵, tri aprílové návrhy noviel zákonov (tlač 982, 989 a 990) v zmysle vyjadrení predkladateľov v rozprave v mnohom reagovali na krízovú situáciu, spočívajúcu v napadnutí Ukrajiny Ruskou federáciou a jej následkami, ktorými bola aj migrácia ukrajinského obyvateľstva do Slovenskej republiky.⁶ Táto kríza teda tvorila mimoriadny kontext a pozadie deliberácie.

Predmetom mojej analýzy teda boli návrhy zákonov, ich dôvodové správy a parlamentná rozprava tak, ako bola zachytená na stenografických záznamoch⁷ k parlamentným tlačiaci č. 143, 144 a 145 (podané v 2020, zlúčená rozprava), 154 (návrh podaný v 2020), 566 a 595 (podané v 2021, zlúčená rozprava), 665 (návrh podaný v 2021) a 982, 989, 990 (podané v 2022, zlúčená rozprava). Najdlhšia rozprava bola k návrhom podaným koalíčnymi poslankyňami a poslancami, a to k tlač 154 a 665.⁸ V rokoch 2020,

⁴ V článku nepoužívam právny termín „umelé prerušenie tehotenstva“ okrem prípadov, keď je odkázané na zákonnú formuláciu (napr. názov predpisu), ale presnejší názov „umelé ukončenie tehotenstva“, ktorý je stále hodnotovo neutrálny.

⁵ Napríklad núdzový stav vyhlásený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 695/2021 z 24. novembra 2021 skončil uplynutím 90-tich dní od 23. februára 2022. Najširšie obmedzenia týkajúce sa združovacieho práva a hromadných podujatí (napr. kapacitné obmedzenia) skočili od 14. marca 2022 na základe vyhlášky Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky č. 29/2022, ktorou sa nariaďujú opatrenia pri ohrození verejného zdravia k povinnosti prekrytia horných dýchacích ciest.

⁶ V rozprave poslanec Martin Beluský povedal: „Ale my sme tento zákon dávali aj minulý rok, keď žiadna vojna nebola. Číže vy to teraz s'ahujete na tú Ukrajinu. Áno, ja sa priznám, je to, samozrejme, reakcia na tie letáky od pani poslankyne, teda bývalej pani poslankyne Petrikovej, ale, ale nie je to len o Ukrajinkách. My jednoducho nechceme, aby Slovensko bola krajina, kam sa chodia vraždiť deti.“ Stenografický záznam zo siedmeho dňa rokovania 65. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (5. máj 2022).

⁷ Iba vo veľmi ojedinelých prípadoch odkazov na vizualitu bol konfrontovaný videozáznam vystúpení dostupný cez Mediaportál Národnej rady Slovenskej republiky. Išlo napríklad o odkazy na existenciu nápisov na tričkách, ktorých obsah nebol identifikovateľný z prepisu rozpravy.

⁸ Prvý návrh podali L. Drábiková, K. Hatráková, P. Kremský, M. Kuriak, R. Marcinčin, M. Mihalik, J. Szöllös, M. Šefčík, M. Šipoš, R. Vašečka, M. Vetrák, P. Vons, A. Záborská. Druhý, obdobne konštruovaný návrh podali okrem pôvodných navrhovateľov aj A. Andrejuvová, P. Dobeš, M. Fecko, G. Gyimesi, E. Hudecová, M. Kavecká, J. Kerekreši, S. Kozarec, M. Kuriak, M. Krajčí, J. Lukáč, J. Mičovský, M. Potocký

2021 ešte boli podané ďalšie dva návrhy s reštriktívnym efektom pre reprodukčné práva žien, neboli však zaradené na rokovanie z dôvodu nespĺňania podmienky podania najskôr po šiestich mesiacoch od neschválenia ostatného návrhu zákona „v tej istej veci“.⁹ V roku 2022 bol navyše podaný jeden opozičný návrh zákona o pomoci tehotným ženám¹⁰, ktorý mal vytvoriť obštrukciu pre iné návrhy v danej oblasti. Skupina poslancov takpovediac „okolo“ poslankyne Anny Záborskej návrh zákona napokon podala, nebol však prerokovaný.¹¹

Z metodologického hľadiska nie je moja analýza parlamentnej deliberácie vykonaná sledujúc niektorý z typických smerov analýz diskurzu. Vzdialene sa však inšpiruje Michelom Foucaultom a tým, čo býva po ňom nazvané ako foucaultovské analýzy diskurzu.¹² Analýza sa tak primárne nezaobrá argumentáciou aktérov diskurzu a neoveruje jej pravdivosť či kvalifikovanosť. Snaží sa však identifikovať kritériá, podľa ktorých jednotliví aktéri vytvárajú poznanie a pravdu v diskurze, a ako je zdrojované. V tom zmysle sa aj analýza sústreďuje aj na to, či hlas v deliberácii nechávajú účastníci zaznieť, teda komu prepožičajú moc v tomto type diskurzu vystúpiť. Deliberácia o umelom ukončení tehotenstva je sledovaná primárne cez dve diskurzívne formácie – diskurz o tehotných ženách a diskurz o plode. Analýza tak, ako už bolo spomenuté, nesleduje argumentáciu v prísnom zmysle slova, ale pozerá sa na to, ako sú (základné) objekty normovania (diskurz normuje sám osebe, o to viac však v prípade parlamentného diskurzu produkujúceho legislatívu), teda tehotné ženy a plod konštruované. Vychádza sa tu z toho, že výrok typu „Potrat je vražda“ je závislý od nejakej špecifickej konštrukcie pojmu plodu a od nejakej idey ženy. Iste, aj na konštrukte rodiny, úlohy štátu a práva a podobne, avšak ak je diskusia o umelom ukončení tehotenstva minimálne v právnej rovine zameraná na obraz ženy a plodu, dá sa očakávať, že ich konštruovanie vplyva na tvrdenia/presvedčenia o potrebe normovania podmienok umelého ukončenia tehotenstva. Ako avizuje téma článku, analyzovaným je aj spôsob tematizovania ochorenia COVID-19 a inej krízy (tak, ako ju vymedzia aktéri diskurzu).

Rozpravu som tak kódovala do štyroch oblastí – (i) tematizovanie pandémie COVID-19 a inej krízy, (ii) konceptualizovanie tehotnej ženy, (iii) konceptualizovanie plodu, (iv) diskurz o legitimitate vstupovania do diskurzu.

a A. Záborská, ale už nie poslanec P. Vons. Návrh k tlačiam 143 a 144 podali M. Kotleba, R. Schlosár, M. Sulanová, M. Urban a E. Kočíš. K tlačí 145 poslanci T. Taraba, Š. a F. Kuffovci a J. Podmanický. K tlačí 566 M. Kotleba, R. Schlosár, M. Sulanová a P. Krupa. K tlačiam 595, 989 a 990 M. Čepček a k tlačí 982 R. Schlosár a M. Sulanová.

⁹ Pozri § 96 ods. 3 zákona č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky.

¹⁰ Parlamentná tlač č. 1142 s predkladateľom T. Valášekom.

¹¹ Parlamentná tlač č. 1250.

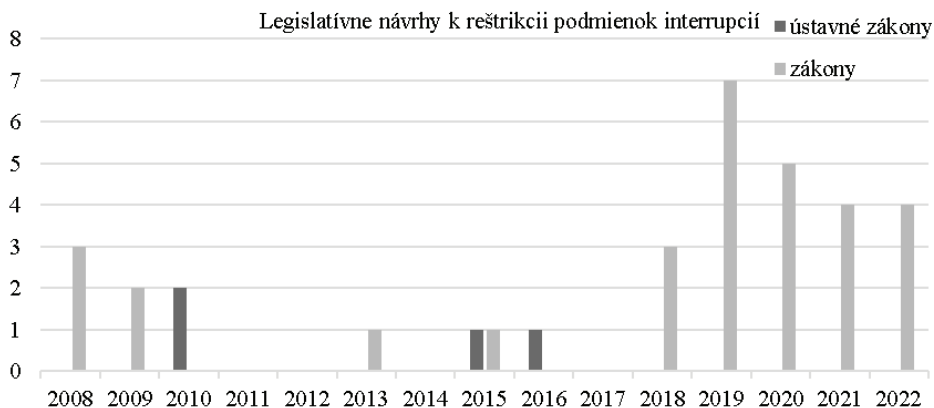
¹² V našom prostredí tému tohto typu analýz prehľadne a prakticky spracováva Michal Bočák v textoch BOČÁK, M. *Foucaultovská analýza diskurzu: Teoretické východiská a možnosti využitia* [habilitačná práca]. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2020. 109 s. (práca je dostupná cez Centrálny register záverečných a kvalifikačných prác) a BOČÁK, M. *Východiská a metódy analýzy diskurzu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2022. 52 s., (práca je dostupná na <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bocak7> [20. máj 2023]). Týmito textami sa pri analýze tiež inšpirujem. Vychádzam však napríklad aj z predpokladov komunikovaných vo FOUCAULT, M. *Rád diskurzu*. Bratislava : Agora, 2006, 66 s.

V analýze mi išlo predovšetkým o spôsob, akým sa hovorí o návrhoch zákonov, ktoré sú reštriktívne k reprodukčným právam (iné v relevantnej dobe neboli podané). Nie je preto nevyhnutné návrhy samy osebe predstavovať.¹³

Prv ako pristúpim k analýze, sa však ešte krátko vrátim k pojmu krízy z nadpisu tohto článku a k jeho viacznačnosti. Poslanci a poslankyne ju budú napokon kresliť rôzne.

1.1 O čom hovorím, keď hovorím o kríze

Pohľad do legislatívnych aktivít na (reštriktívnejšiu) úpravu podmienok umelého ukončenia tehotenstva alebo prístupu k nemu (od vzniku republiky do roku 2022), a to z hľadiska počtu iniciatív a vzhľadom na to, že dva návrhy neboli v treťom čítaní schválené len o jeden hlas (tlač 154 a 665), umožňuje konštatovať, že parlamentný konsenzus o právnej úprave sa rozpadá (pozri tabuľku).

Zároveň je dostupnosť umelého ukončenia tehotenstva nízka. Z prieskumu organizácie Možnosť voľby z roku 2021¹⁴ (66 webových stránok, 56 telefonických dopytov, 6 rozhovorov s gynekológmi a 21 žiadostí o informácie) vyplýva, že hoci tretina ma-

¹³ Predsa však spomeniem, že jedna z línií konštruovania hovoriacich sa navzájom, je však poznačená silnou emóciou, sa však dotýka toho, či tlač 154 a 566 (poslankyňa Záborská a kol.) výhradne pomáhajú ženám alebo aj obmedzujú práva tehotných žien alebo prístup k interrupcii. Asi najsilnejším predmetom sporu bolo navrhované predĺženie povinnej čakacej lehoty na vykonanie ukončenia tehotenstva zo 48 hodín na 96 hodín (resp. 72 hodín). Či teda ide o predĺženie lehoty ženy na premýšľanie, ergo pomoc, alebo o sťaženie prístupu a riziko pre zdravie ženy. Pri uplatnení právnych východísk by táto línia bola zrejme vysvetlená rýchlo v prospech uchopenia opatrenia ako reštriktívneho.

¹⁴ HOLUBOVÁ, B. (ed.), MESOCHORITISOVÁ, A., JÓJÁRT, P. *Dostupnosť služieb reprodukčného zdravia na Slovensku: Správa o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti. Záverečná správa*. Bratislava: Možnosť voľby, 2021, 91 s. Dostupné na: https://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2021/10/211021_Dostupnos%C5%A5-slu%C5%BEieb-reproduk%C4%8Dn%C3%A9ho-zdravia-na-Slovensku.pdf [5. jún 2022]. So správou pracovali aj poslanci Národnej rady Slovenskej republiky.

povaných zariadení uvádzala, že poskytujú umelé ukončenie tehotenstva, v realite išlo len o umelé ukončenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov. Komplexné informácie o umelom ukončení tehotenstva sú na stránkach zdravotníckych zariadení uvedené len zriedka. Zo sedemdesiatich mapovaných zariadení len vyše 40 % poskytuje interrupcie na žiadosť, 34% ich neposkytuje vôbec a vo zvyšku sa to nedalo jasne určiť ani po hovore.

V niektorých oblastiach Slovenskej republiky je zákrok problematicky dostupný (napr. časti Prešovského kraja). Niektoré zdravotnícke zariadenia si uplatňujú akoby inštitucionálnu výhradu vo svedomí, hoci takto zákon stavaný nie je. Navyše priemerná suma úkonu je 414 eur (nad zákonom stanovenú hranicu) a úkon poisťovňa neprepláca napríklad ani pri znásilnení.

Tretí rozmer krízy môžeme spojiť priamo s pandémiou. Počas vyhláseného núdzového stavu boli na určitý čas obmedzené zdravotné výkony na „akútne“. Niektorými zdravotníckymi zariadeniami bolo dané interpretované ako dôvod na odmietnutie umelého ukončenia tehotenstva. Vo veci sa neskôr angažovala verejná ochrankyňa práv, keďže ani Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky nedalo zdravotníckym zariadeniam jasnú inštrukciu. Po naliehaní verejnej ochrankyne práv ministerstvo potvrdilo platnosť zákona o umelom prerušení tehotenstva aj v núdzovom stave.¹⁵

Posledný tu spomínaný rozmer krízy spojenej s umelým ukončením tehotenstva je naviazaný na obmedzené možnosti spätnej väzby občianskej spoločnosti počas pandémie a na potrebu hľadania nových možností symbolov nesúhlasu. Jeden z nich bol nájdený, ako už bolo spomenuté, vo vareche. Tá je, v zmysle príhovoru Zuzany Maďarovej z protestu *Nebudeme ticho!*, nástrojom starostlivosti o druhých.¹⁶ ňou sa zabezpečuje jedlo, pričom podľa mnohých ide o prácu „ženskú“. Varecha však vie byť slovami Z. Maďarovej aj nebezpečnou, vieme jej pripísať aj inú funkciu. A nie samozrejmi môžeme nazvať aj iné veci, napríklad „*prítomnosť, telá a prácu žien*“.¹⁷ Príhovor vyzýva na zviditeľnenie a akcentovanie starostlivosti, o to viac o tých, ktorí sú v kríze špeciálne zraniteľní. Lebo „*spoločnosť ich dlhodobo znevýhodňuje prostredníctvom nastavenia inštitúcií, zákonov a opatrení, vzťahov, ale aj priamou diskrimináciou*“.¹⁸ Ako bude okrem iného vyplývať z nasledujúcej analýzy, časť poslancov bude v kontrapunkte s protestujúcimi za takých špeciálne zraniteľných a diskriminovaných považovať predovšetkým plody.

Prejdime teraz k analýze. Pre realistickejší efekt si predstavme parlament ako priestor na diskusiu, ktorá je špecificky normovaná a ktorej výsledky majú (typicky) všeobecne záväzné účinky, ktorý však zároveň nie je hermeticky oddelený od iných diskurzívnych priestorov a typov. Parlament tak nezasadá v pokoji a tichu. Je obklopený šumom.

¹⁵ Pozri kol. aut. *Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2020*. Bratislava : Kancelária verejného ochrancu práv, 2021, s. 65 a 66, 225 s. Dostupné na https://vop.gov.sk/wp-content/uploads/2021/10/VOP_VS20_SK_1.pdf. [5. jún 2022].

¹⁶ Red. Prečo varechový protest? In *ASPEKTin – feministický webzín*. ISSN 1225-8982. Uverejnené 8. júla 2020. Dostupné na: <http://aspekt.sk/content/aspektin/preco-varechovy-protest> [25. máj 2022].

¹⁷ Tamže.

¹⁸ Tamže.

2. Analýza parlamentnej deliberácie

2.1 Tematizovanie pandémie COVID-19 a inej krízy

Táto časť analýzy bude najschematickejšia a objaví sa v nej šesť motívov – koronavírus a s ním spojená ekonomická kríza, demografická kríza, tehotenstvo ženy v nepriaznivej situácii ako kríza, neprístupnosť bezpečnej interrupcie ako druh pandémie, samotný zákon o umelom prerušení tehotenstva a umelé ukončovanie tehotenstva ako kríza a vojna na Ukrajine.

Na svoje prvé vystúpenie v rozprave ku koalíčnému návrhu zákona (tlač 154) si poslankyňa Jana Bittó Cigániková vzala tričko s nápisom: *Prišli ste o prácu či sociálne zabezpečenie? „Bohom vyvolení“ poslanci vám idú pomôcť 4 návrhmi o interrupciách* (aj s gramatickou chybou, pozn. aut.) a začala konštatovaním: *„Vážení kolegovia, máme tu koronakrízu, možno sa nám ešte zopakuje, vážne ekonomické problémy, ľudia prichádzajú o domovy, o prácu, nemajú z čoho splácať hypotéku a my tu máme štyri interrupčné zákony, riešime Kollárovu diplomovku a nedelňý predaj. Výborne!“*¹⁹ Ako neproduktívne márnenie času, ktorý by mal byť naopak využitý na zvýšenie citlivosti k situácii a potrebám žien, vykresľuje návrhy na obmedzenie interrupcií okrem iných napríklad Miroslav Žiak: *„Sme na prahu ekonomickej krízy, ktorej dosah nepoznáme, a môžeme si zatiaľ vytvárať len nejaké domnienky. Sme hlboko v druhej vlne nebezpečnej pandémie, ktorá už na jar odhalila, že naša spoločnosť stojí na často neviditeľnej, neplatennej alebo slabo platennej práci žien. My však namiesto toho, aby sme sa zaujímali o to, v akých životných podmienkach a situáciách mnoho žien prežíva, pracuje, vychováva deti a stará sa o rodinu, ideme zasahovať do ich súkromného života a osobného priestoru.“*²⁰ Denisou Sakovou bol podaný aj návrh na nepokračovanie v rokovaní o danom bode programu pretože: *„... že momentálne Slovensko trápia úplne iné problémy, a nielen Slovensko, ale hlavne slovenské rodiny. Slovensko patrí medzi štyri krajiny, ktoré zaznamenali najhlbší ekonomický prepád v rámci Európskej únie, a drvivá väčšina slovenských rodín momentálne v dôsledku COVID-u a v dôsledku tohto ekonomického prepádu zápasí s existenčnými problémami.“*²¹

Naopak, téma pandémie koronavírusu je diskurzívne použitá tými, ktorí interrupciu koncipujú ako stratu ľudských životov až vraždu, ako katalyzátor dôležitosti témy. Veď ak riešime počtovo globálne menšie straty na životoch v dôsledku pandémie, o to viac musíme riešiť väčšie straty na životoch. Slovom poslancu Andreja Medveckého: *„[L]en za minulý rok 2020 zomrelo kvôli potratom 42 miliónov detí. Dám to len do kontrastu s COVID-om. Za minulý rok vo svete zomrelo 1,8 milióna ľudí na COVID.“*²² Porovnáva-

¹⁹ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020).

²⁰ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

²¹ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

²² Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 32. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (25. jún 2021).

ná je aj hodnota života a ekonomické náklady koronavírusu. Poslanec Tomáš Taraba odkazuje, že *„nie je normálne, že sme dokázali akceptovať takmer 10-miliardový deficit pri boji za ochranu ľudských životov pri koronakríze, a medzitým nám bolo ako keby jedno, že 2-tisíc detí sa nemohlo za toto obdobie narodiť.“*²³ Poslanec Štefan Kuffa zasa, ako už bolo v texte naznačené, za zraniteľných a „najbezbrannejších“ považuje „ešte nie narodené deti“, často ich konceptualizuje ako „boží dar“²⁴ a potom konštatuje, že *„my tuná plačeme aj pri COVID-e 19, že aké sú slabé a bezbranné skupiny, a kdečo všetko, si dovoľm povedať, najslabšou a najbezbrannejšou skupinou ľudí sú práve deti, ktoré sú počaté a nie sú narodené. Ich sa nemá kto zastat.“*²⁵

Komunikačnú stratégiu, že kritici tvrdia, že nikdy nie je dobrý čas na ochranu matiek a detí, si vyberá poslankyňa Anna Záborská. Ženy aj deti podľa nej čakajú a čakať by už ďalej nemali: *„Vždy keď predložíme niečo podobné, zaznieva rovnaká kritika. Prečo teraz na konci funkčného obdobia, prečo v strede, prečo na začiatku, teraz, keď sú majstrovstvá sveta v hokeji, teraz, keď v televízii beží dobrý seriál? Samozrejme, preháňam, ale len z dôvodu, že proste podľa našich oponentov nikdy nie je vhodný čas na ochranu matiek a ich detí. Ony musia vždy počkať. Ja s týmto nesúhlasím, už čakali dosť dlho. Teraz je ten správny čas.“*²⁶ Napokon však časť predstavovanej akútности využíva aj Jana Bittó Cigániková, keď COVID-19 spája s potrebou zavedenia chemickej formy umelého ukončenia tehotenstva a je vhodnejšia aj z dôvodu menšej invazivnosti práva a bez zároku v narkóze práva počas pandémie.²⁷ (20. október 2020)

Obraz straty životov je ponúkaný aj v kontexte identifikovanej demografickej krízy a občas je prepájaný na pandémie. Niekedy stojí ako samostatné tvrdenie. *„Nikdy nebol vhodnejší čas na to, aby návrh zákona prešiel, ako práve teraz. Ako som už uviedol v štatistikách, tento rok prišlo na COVID o život 12 502 ľudí, dospelých ľudí, a viac ako 6 000 bezbranných nevinných detí. To znamená, 19-tisíc ľudí bolo, prišlo o život v našej krajine a ako je nám známe všetkým, a to sa zhodneme aj liberáli, aj konzervatívci, že naša spoločnosť potrebuje mať deti, lebo tieto deti nám chýbajú v každej jednej rodine. Tieto deti nám budú, aj čo sa týka ekonomiky, do budúcnosti chýbať,“* hovorí Martin Čepček.²⁸ Podobne demografickú krízu konštruujú už dôvodové správy k návrhom od poslancov „pod vedením“ Mariana Kotlebu, ktoré akcentujú, že namiesto prívozu migrantov, ako to chcú „liberálni fanatici“, je túto krízu možné riešiť práve obmedzením interrupcií.²⁹ Inštrumentalizovanie hodnoty plodu a ženy je prítomné napr. aj vo vyjadreniach Štefana

²³ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020).

²⁴ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

²⁵ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

²⁶ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

²⁷ Stenografický záznam z prvého dňa rokovania 16. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (20. október 2020).

²⁸ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 32. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (23. jún 2021).

²⁹ Dôvodová správa k návrhom zákonov pod číslami tlačí 143 a 566.

Kuffu: „*My tu plačeme nad migráciou a na druhej strane si neuvedomujeme takúto vec, nám tí ľudia tu chýbajú. Tuná tá migrácia, my nahrádzame ľudí, ktorých sme v Európe tuná vyvraždili aj v našej vlasti.*“³⁰, či napríklad poslancov Kerektrétiho, Schlosára, Kuriaka či Anny Záborskej, ktorá ho používa len ako podporný argument „o to viac“. Jana Bittó Cigániková kontruje proti používaniu žien na daný účel: „*Páni, prosím vás, my nie sme tu na, ženy nie sú na to, aby riešili demografickú otázku. My nie sme nástroje nejakej vašej politiky. My sme živé bytosti. My nie sme schránky na rodenie detí. To nie je fér.*“³¹ Poslanec Cmorej si vyberá len časť diskurzu a reaguje na problematiku dôchodkov: „*Aby nám deti mohli, ešte nenarodené, pomôcť, aby sme to zvládli, tak by sme ešte museli porodiť desaťročné dieťa, lebo iba tak by sa dokázalo zapojiť do toho procesu. Vtedy by dokázalo produkovať tie sociálne odvody, kedy ho budeme potrebovať, teda kvôli tej demografickej kríze.*“³²

Príkladom formátovania istým spôsobom situovaného tehotenstva ako krízy je najpriamejším spôsobom Lucia Drábiková: „*Žena, ktorá je neplánovane, nečakane, nechce-ne tehotná, sa ocitá v krízovej situácii. Pojem kríza poznáme z psychológie aj zo sociálnej práce, je to stretnutie s nejakou prekážkou, ktorú nie sme schopní v danej chvíli vlastnými silami a vykonávacími stratégiami či pomocou nám blízkych osôb zvládnuť.*“ Na rozdiel od iných ju však pojmovo vníma aj explicitne pozitívne ako potenciú na rast: „*Kríza nás vedie k zmene nejakých spôsobov nášho správania, či už pozitívnym alebo negatívnym smerom. Nesie v sebe možnosť zásadnej zmeny, môže byť nebezpečenstvom a môže byť aj príležitosťou.*“³³ Krízovosť sa pripisuje skôr situácii ženy, a takmer univerzálne aj uznávanému tlaku okolností, ktorému môže čeliť.³⁴ O aký tlak ide, priblížime v diskurznej formácii o konštruovaní tehotnej ženy.

S predošlou formáciou je spojené pomenovanie ako krízy, resp. pandémie to, ak tehotná žena nemá zabezpečený reálny prístup k bezpečnej interrupcii. Marián Viskupič, ktorý dané pripomína, to formuluje takto: „*Zo zdravotníckeho hľadiska je, je otázka prístupu k bezpečnému a legálnemu umelému ukončeniu tehotenstva absolútne ústredná. Bez ohľadu na dôvod ukončenia tehotenstva podľa Svetovej zdravotníckej organizácie je prístup k bezpečnej a prístupnej interrupcii jedným zo základných práv žien bez ohľadu na to, kde žijú. Nebezpečné, neprístupné a nelegálne interrupcie považujú za tichú pandémiu.*“³⁵

³⁰ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020).

³¹ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 32. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (25. jún 2021).

³² Stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021).

³³ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

³⁴ Napríklad vyjadrenie Anny Záborskej: „*Nie, doteraz tehotná žena, ktorá sa dostala do krízovej situácie v svojej rodine v dôsledku svojho tehotenstva, nemala právo na núdzové bývanie.*“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020).

³⁵ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

Nie je výnimočným preformátovať nositeľa krízy a za tragédiu, či slovami poslanca Schlosára za „genocídu národa“³⁶, pokladať práve fakt možnosti legálne ukončovať tehotenstvo. Richard Vašečka dané formuluje takto: „V roku 1986 sa ale okrem černo-byľskej katastrofy, tragédie udiala aj iná, iná katastrofa, iná tragédia. Desať dní pred narodením našej najmladšej sestry, teda 6. novembra 1986, prijal komunistický parlament hanebný a extrémistický zákon, ktorý zapríčinil smrť a vážne poškodenie zdravia neporovnateľne väčšieho množstva ľudských životov ako černo-byľská havária.“³⁷

Najemotivnejšie sa v kontexte krízy deliberovalo o troch návrhov zákonov na reštrikcie interrupcií po invázii do Ukrajiny, z ktorých jeden sa zamerával len na zákaz umelo ukončiť tehotenstvo cudzinkám. Poslankyňa Vladimíra Marcinková zámer identifikovala ako prvá: „Povedzme si úprimne, že to, o čo sa dnes opozícia snaží jedným z týchto návrhov, je zakázať ženám utekajúcim pred vojnou ísť na potrat a tie cudzinky, o ktorých hovoria, sú najmä ženy, ktoré utekajú pred vojnou a zažili znásilnenie.“³⁸ Žiak vojnu zasadil medzi iné krízové situácie a navrhované opatrenie opozičných poslancov: „[U]ž niekoľko týždňov počúvame od opozície, že vláda nepomáha ľuďom. Máme tu obrovskú mieru inflácie, máme tu zdražovanie palív, ľudia nedokážu platiť svoje účty za elektrinu, za plyn, nemôžu sa ani presúvať, keďže tie palivá išli raketovo hore. Samozrejme, nestihli si všimnúť, že bola tu pandémia covid, nestihli si všimnúť, že tu máme ruskú agresiu na Ukrajine a s tým spojené zdražovania. No prišiel návrh z opozície, ako pomôcť ľuďom v tejto ťažkej situácii, ako pomôcť bojovať s pandémiou, ako bojovať s infláciou a ako znížiť ceny palív na Slovensku. Prišli tri návrhy na obmedzenie práv žien, aby nemohli podstúpiť legálnu interrupciu.“³⁹ Predkladateľ dvoch z troch návrhov bol konceptualizovaný ako neľudský (hodnotenie osoby) a predloženie ako nechutné (hodnotenie aktivity). Jana Bittó Cigániková vystúpila takto: „Pán Čepček, kto ste vy, že toto dokázate urobiť ľudskej živej bytosti?! Čo sa vy staráte do životov iných?! Nič z tohoto si nevieme ani len predstaviť. Keď už to musíte navrhovať, tak, dokelu, aspoň nie v tejto dobe. Máte vy trochu, trochu srdca v sebe? A trochu ľudskosti?“⁴⁰ Monika Kozelová takto: „A ja sa pridávam k tomu, že vyťahovať teraz tento zákon považujem za nechutné. Považujem ho za nechutné v súvislosti s Ukrajinou, považujem ho za nechutný v súvislosti so stovkami znásilnených žien na Ukrajine.“⁴¹

Pri konceptualizovaní pandémie a kríz sa ukazuje, že spôsob uchopovania a komunikovania súvisí s tým, ako sú tvorené a popisované tehotné ženy (prípadne širšie ženy), umelé ukončenie tehotenstva a plod. Ak je umelé ukončenie tehotenstva považované samo osebe za zlé, morálne, v rozpore s prirodzenosťou a potrebou „prijat' dieťa“ alebo

³⁶ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 32. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (23. jún 2021).

³⁷ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020).

³⁸ Stenografický záznam zo siedmeho dňa rokovania 65. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (5. máj 2022).

³⁹ Tamže.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ Tamže.

za zabíjanie, potom tlak na nápravu tohto stavu cez novú legislatívu v očiach tých, ktorí dané presvedčenie majú, nemôže byť oslabený inými krízami, možno naopak a o tom viac. V danej logike, ak sa v parlamente riešia menej dôležité veci, potom je potrebné legislatívne riešiť aj údajnú chúlitosť situáciu plodov.

2.2 Konceptualizovanie tehotnej ženy

V texte návrhov zákonov pod tlačami 143, 144, 566, 595 a 990 je tehotná žena koncipovaná ako „matka“. Ako „matka“, prípadne expresívnejšie ako „matka, ktorá nosí dieťa pod srdcom“, čo má ešte silnejšie evokovať puto a ochranu, a to aj v konštelácii „matka a dieťa“, je často konštruovaná aj v parlamentnej deliberácii (napríklad poslanci Schlosár, Dobeš, Pleštinská, Kočiš, Záborská, Herák, Ňarjaš, Svrček, Kuriak). Ďalej sú to aj výrazy ako „mamička“ (napríklad Kotleba, Šefčík, Liba, Drábiková, Linhart), či „budúca matka“ (Pleštinská, Marcinčin, Šefčík). Infantilizovanie kontextuálne veľmi často vyjadruje nedostatok rešpektu, aj keď je deklarovaný opak.⁴² Matka je diskurzívne vymedzená predovšetkým vzťahom, najmä k dieťaťu, a funkciou, ktorú pre iných plní.⁴³ Matka často trpí a má sa obetovať.⁴⁴ Ak aj poslanci promovajú slobodný prístup k interrupcii vymedzujú úlohu matky, nespájajú ju s tehotnou ženou ako povinnosť. Poslanec Marián Viskupič napríklad konštatuje: „*Matka je pilierom rodiny. Matka, ktorá má deti z vlastného rozhodnutia, však dokáže vytvoriť šťastnejší domov pre dieťa ako matka, ktorá ho musí donosiť z vonkajšieho zákonného presvedčenia alebo priamo zákazu. Pri väčšine žien, ktoré majú umelé ukončenie tehotenstva obmedzené alebo zakázané, sa toto často končí nešťastne.*“⁴⁵

Odmietnutie tejto úlohy je niektorými poslancami a poslankyňami označované za malichernosť, zhýralosť, sebeckosť či lenivosť, preto akoby skutočný dôvod na interrupciu neexistuje: „*Obrovské množstvo matiek ide na potrat len kvôli kariére, povýšeniu v práci, kvôli udržaniu si štíhlej postavy, kvôli zhýralému životnému štýlu a túžbe „predĺženia“ si mladosti, či kvôli pohodlnosti.*“⁴⁶ Poslankyňa Sulanová dané formuluje takto:

⁴² V angličtine sú takéto pomenovania označované, opäť podľa kontextu, za „patronising“, teda navonok milé, ale komunikujúce alebo vyjadrujúce nejakú formu nadriadenosti. Inherentný sexizmus, opäť kontextuálne, môže byť prítomný v pomenovávaní žien zdobeninami ich krstných mien. Dané napokon bolo veľmi časté aj v parlamentnej deliberácii, kde Anna Záborská bola označovaná za Aničku, Jana Bittó Cigániková za Janku, Miroslav Žiak za Mirka a podobne. Sexizmus alebo iné znevažovanie, či už úmyselné alebo neúmyselné, bolo prítomné v časti prípadov použitia zdobením mien, ktoré sa vyskytuje relatívne masívne a aj vzhľadom na rozsahové kapacity článku ostane len takto naznačené, hoci by si zaslúžilo aj širší výskum.

⁴³ Štefan Kuffa ju čiastočne vymedzuje takto: „Byť tehotným je výsadou a privilegiom žien a iba žena dokáže poskytnúť vyvíjajúcemu sa človečikovi už od začiatku vývoja tú prvú, najkrajšiu a najnežnejšiu detskú izbičku na svete.“ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

⁴⁴ Štefan Kuffa hovorí: „[O]bdivujem veľakrát tie ženy, ktoré sú v podstate ochotné prijať aj, aj istým spôsobom túto bolesť, možno to utrpenie, tú nevoľnosť aj všetky tie problémy, ktoré to sprevádzajú.“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020). Podobne konceptualizuje úlohu Kuriak.

⁴⁵ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁴⁶ Dôvodová správa k tlačiam 143, 566 a 982.

„Vznikne nový život, ktorý sa matka, ktorá sa hrá na Boha, kvôli svojo... svojmu súkromiu alebo pohodliu ide zabiť, resp. rozhodne, aby sa zabilo. (...) O tom sa my nebavíme, bavíme sa o tom, že žena z rôznych, jak som povedala, nie vážnych dôvodov chce umelo ukončiť tehotenstvo len pre svoje pohodlie.“⁴⁷ Túto naráciu o dva roky na to otáča poslankyňa Jana Bittó Cigániková, keď Sulanovej dáva v rozprave tričko s nápisom „*Sám Pán Boh vám odkazuje, kto si ty, aby si iným prikazoval, ako majú žiť*“⁴⁸.

Tu si dovoľím širší vlastný komentár deliberácie. Matka je v nej vlastne konštruovaná takmer ako mýtus. Ak domýšľame používanie pojmu matka pre tehotnú ženu, potom prichádzame k nachádzaniu obmedzení umelo ukončiť tehotenstvo už v tejto konceptualizácii samotnej – matka, ktorá umelo ukončí tehotenstvo, totiž prestáva byť matkou (seba sebou). Tehotná žena by len prestala byť tehotnou, stále by bola ženou. Preto u matky podstúpením interrupcie naratívne vlastne dochádza k sebazničeniu. A tak v tejto konceptualizácii matka vlastne nikdy interrupciu nepodstúpi.

Späť k rozprave: ak žena úlohu matky odmieta, býva niektorými označovaná aj za cynickú a podieľajúcu sa na vražde bezbranného dieťaťa (opakovane napríklad poslanec Štefan Kuffa).⁴⁹ Danej charakteristike veľmi aktívne odporuje poslankyňa Jana Bittó Cigániková, keď zdôrazňuje, že plod nie je dieťa a je to právom povolené. Obdobne, hoci menej často, sú tieto charakteristiky pripisované tehotnej žene a mužovi, s ktorým otehotnela, formátovaným ako „rodičom“. Potom je povinnosť, napríklad obetovania sa, rozšírená: „rodičia majú obetovať „seba za svoje deti a nie život svojich detí za seba“⁵⁰. Kontextualizované je to však aj smerom k hodnotám spoločnosti: „*Neustále vykonávanie a tolerovanie aj neodôvodnených umelých prerušení tehotenstva je dôkazom zdeformovaného rebríčka hodnôt v spoločnosti.*“, padnú aj výrazy ako „bolševický materializmus“ a „liberálny egoizmus“.⁵¹

Ako už bolo spomenuté, relatívne široko je za zložitú situáciu vnímané nechcené tehotenstvo a žena je formátovaná ako niekto, kto je v ťažkej situácii. Navyše nemá dostatok informácií o následkoch umelého ukončenia tehotenstva ani o alternatívnych riešeniach.⁵² A rodina či gynekológovia ju tlačia do interrupcie.⁵³ Rôzne narácie však smerujú k rôznym záverom. Žena – matka má dostať pomoc na to, aby sa rozhodla správne, kde správne je rozhodnutie plod vynosiť (napríklad vyjadrenie poslanca Marcinčina,⁵⁴ po-

⁴⁷ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020). S obdobnými konštrukciami v danej rozprave vystúpili aj poslanci Mazurek, Kočíš a ďalší.

⁴⁸ Stenografický záznam zo siedmeho dňa rokovania 65. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (5. máj 2022).

⁴⁹ Kuffa hovorí: „A keď ja ti najprv odtrhnem hlavu, potom ruku alebo začneme od nohy, ruky a nakoniec hlavu alebo ti ju rozmliaždime a na takú smrť si odsúdený? To je čo za hrubý cynizmus? Nedá sa to inak nazvať ako hrubý cynizmus.“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020).

⁵⁰ Dôvodová správa k tlačiam 143, 566 a 982.

⁵¹ Dôvodová správa k tlačiam 143, 566 a 982.

⁵² Na danom sú postavené návrhy zákonov – tlače 154 a 655 a argumentácia ich predkladateľov.

⁵³ Anna Záborská hovorí, že žena je pod tlakom „*či zo strany rodiny, príbuzných, zamestnávateľa alebo dokonca aj lekára na to, aby žena tehotenstvo ukončila a myslíme si, že minimálne psychologicky by toto mala spoločnosť odsúdiť.*“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (8. júl 2020).

⁵⁴ „*Podporme správne rozhodnutia, v ktorých je život, lebo bez života nebude nič, preto hlasujeme za.*“

slankyne Záborskej⁵⁵ alebo Kuriaka⁵⁶ alebo Pleštinskej⁵⁷). Podľa niektorých vlastne tehotná žena už nie je v situácii voľby, keď má slobodne zvažovať, keďže voľbu uskutočnila tým, že „sexuálne komunikovala s mužom“, ako tvrdí poslanec Beluský.⁵⁸ Ten zároveň dodáva, že ani „citové problémy ženy“ nemôžu prevážiť „objektívnu pravdu o existencii dieťaťa“. Už sa ani nevážia záujmy bytostí na ochrane práv a hodnôt, ale pravda a existencia sa kontrastuje s emóciou. Druhá narácia smeruje k tomu, že žena má byť podporená vo vlastnom rozhodnutí. A, fakticky akékoľvek jej rozhodnutie je v poriadku. Ako to formuluje poslankyňa Tabák: „Milé ženy, akokoľvek sa rozhodnete, rozhodnete sa správne.“⁵⁹ Jana Bittó Cigániková odporuje objektivizovaniu ženy a ilustruje ho tým, že ženy sú v takej koncepcii v podstate obalmi na rodenie: „[N]ávrh robí zo ženy schránku na rodenie – „Lenže tento zákon a predkladatelia sa nestarajú o tú ženu ani predtým, ani potom, je to len schránka, ktorá odrodí dieťa, a vybavené.“⁶⁰ Pridáva sa poslanec Žiak: „Vyzývam vás, aby ste aj vy konečne brali ženy ako rovnocenné bytosti, schopné robiť ťažké a často bolestivé, ale racionálne rozhodnutia. Žena, ktorá sa rozhodne pre potrat, robí to najlepšie rozhodnutie, ktoré v tom čase, za tých okolností vie urobiť.“⁶¹

Muži sú niekedy konštruovaní ako tí, čo neplnia svoju funkciu, od ženy odchádzajú alebo ju nútia ísť tehotenstvo ukončiť. Vina je tak napríklad podľa Schlosára „na mužoch, ktorí namiesto toho, aby svoje manželky, partnerky, dcéry či sestry všemožne podporovali a pomohli im v ich ťažkých životných situáciách, tak im poradili alebo ich dokonca prinútili ísť na potrat.“⁶²

Samotné používanie slova „matka“ však nevyhnutne vždy nesignalizuje prijatie vyššie vymedzenej konceptualizácie. V zásade aj poslanci vynímajúci tehotnú ženu zo siete rolivosti občas použijú pojem matka (napr. poslanec Stančík a „tehotná matka v núdzi“).⁶³ Podobne je to s pojmom plod a dieťa.

Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

⁵⁵ Stenografický záznam z druhého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (8. júl 2020).

⁵⁶ Stenografický záznam zo siedmeho dňa rokovania 40. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (28. september 2021).

⁵⁷ „Podme zachrániť tieto deti, podme pomôcť matkám, aby sa slobodne rozhodli pre život a nie pre vraždu nenarodených detí.“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020).

⁵⁸ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁵⁹ Stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021).

⁶⁰ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020).

⁶¹ Stenografický záznam z ôsmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (29. september 2020).

⁶² Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. jún 2020).

⁶³ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. jún 2020).

2.3 Konceptualizovanie plodu

Plod je v tých návrhoch zákonov, v ktorých je žena vymedzená ako matka, vymedzený ako dieťa.⁶⁴ V deliberácii je potom nazývaný rozličnými výrazmi a prostredníctvom jazyka býva infantilizovaný. Čiastočne je dané možno snahou rečnicky vzbudiť emóciu k plodu. Najčastejšie býva označovaný ako „dieťa“, a to aj tými, ktorí nepodporujú zmenu interrupčnej legislatívy. Bittó Cigániková tak opakovane vysvetľuje, že plod nie je dieťa, a že o danom rozhodol aj Ústavný súd Slovenskej republiky, sama však občas pojem plod používa: „[I]nterrupcia nie je vražda. Nemôžete zabiť niečo, čo ešte nežije, a embryo nie je dieťa.“ a „ak uprednostňujete záujmy dieťaťa, ktoré ešte neexistuje, nežije, necíti, nemyslí, pred ženou, ktorá žije, cíti a myslí, môže to spôs... môže to mať fatálne, fatálne dôsledky.“⁶⁵

Ak ide o (nenarodené) dieťa,⁶⁶ ale konceptuálne dieťa, nie plod, nie embryo, nie zygodu, nie zhluk buniek, čo majú byť urážlivé a nepresné názvy,⁶⁷ potom má plod v takej konceptualizácii aj právo na život. V analyzovanej parlamentnej deliberácii sa možno pri konceptualizácii plodu ako dieťaťa stretnúť aj s nasledujúcimi výrazmi: „človek s plnými právami“ (Schlosár), „plnohodnotná ľudská bytosť (Pleštinská), „nový človek“ (Pleštinská), „nevinné dieťa“ (Kuriak, Záborská, Schlosár, Čepček), „bezbranné dieťa“ (Pleštinská, Drábiková, Potocký, Čepček), „najnevinnejšie a najbezbrannejšie dieťa“ (Schlosár, Kotleba), dieťaťko (Drábiková, Vašečka, Šefčík, Krajniak, Kotleba, Kočiš, Taraba, Mičovský, Vons), bábätko (Tóth, Š. Kuffa, Vašečka), „bábätko v brušku“ (Svrček), „malý, nový, čistý človek“ (Š. Kuffa, Mazurek, Sulanová), „maličký“ (Kerekréti), „nenarodená radosť (Kočiš), „úplne nová štruktúra DNA, nová duša“ (Mazurek), „nová individualita“ (Sulanová), dieťa, ktoré sa „nepýta sa na svet“ (Mazurek, Kočiš), boží dar (Pleštinská, Potocký, Kuffa), či „skutočné bohatstvo našej spoločnosti“ (Urban). Otázka narodenia plodov je tiež niekedy kolektivizovaná, lebo, ako hovorí Podmanický, ide o „naše deti“.⁶⁸

⁶⁴ Tlač č. 143, 144, 566, 595 a 990.

⁶⁵ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020). Aj: „Nie je to vražda a nie je to dieťa. Zavraždiť môžete niečo, čo žije, nemôžete zavraždiť niečo, čo sa ešte nenarodilo. Môžete zabrániť tomu, aby sa to vyvinulo do štádia, kedy ten život vznikne a je to budúci život, pokiaľ sa tak matka rozhodne. A je to budúce dieťa, pokiaľ sa tak matka, rodičia rozhodnú. V momente, keď je to do 12. týždňa, nie je to vražda a nie je to dieťa. Je to embryo a do 8. týždňa je to embryo a následne je to fétus alebo plod až do 38. týždňa. Nie je to dieťa.“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 32. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (23. jún 2021).

⁶⁶ Napríklad Anna Záborská pri predstavovaní návrhu zákona, hoci väčšinou hovorila o plode. Stenografický záznam z druhého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (8. júl 2020).

⁶⁷ Poslanec Kuriak napríklad Bittó Cigánikovú napomína: „[J]a nechápem, prečo máte na smiech ochranu plodu? Nie je to žiaden plod, ale od počatia je to živé dieťa.“ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020). Poslanec Š. Kuffa: „Darmo tu vy budete rozprávať o zygote, o fétuse a o plode a prosím vás pekne, taktó dehonestujúco hovoriť o nenarodených deťoch.“ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 32. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (23. jún 2021).

⁶⁸ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020).

A potom „nevinné, pekné, krásne, malé deti“ nemajú byť vraždené, ako tvrdí poslanec Kotleba.⁶⁹ Pritom plodu je poslancom Kočišom dávaná morálna agencia: „[D]ieťaťko rozmýšľa, to dieťaťko cíti, to dieťaťko určite vie rozlíšiť dobré a zlé.“⁷⁰ Nemá však schopnosť kričať, ako konštatuje Kotleba,⁷¹ je bez hlasu, ako konštatuje Čepček,⁷² nemá advokátov, a nikoho, kto by sa za neho ozval, ako hovorí Taraba⁷³, a preto „jednoducho za tie nenarodené deti musíme bojovať až do roztrhania tela“ (Sulanová).⁷⁴ Na to nadväzujú vízie, v ktorých je plod explicitne koncipovaný ako ohrozený práve a predovšetkým zo strany ženy: „Dieťa a nenarodené dieťa je živou bytosťou, ktorej sa nemá kto zastat'. Väčšinou je problém ten, že jedinou chybu takého nenarodené dieťa je, že v danom, v danej chvíli na nesprávnom mieste, že je v maternici svojej vlastnej matky. A najviac je ohrozované.“ (Š. Kuffa).⁷⁵ Toto je vlastne aj spôsob konceptualizovania tehotnej ženy cez načrtávanie jej vzťahu k plodu.

V deliberácii bolo už popísané konceptualizovanie plodu ako dieťaťa s plnými právami vyvracané s ohľadom na právne hľadisko a judikatúru súdov (najmä Baránik), ale aj s odkazom na medicínsky diskurz.⁷⁶

2.4 Kto má vstupovať do diskurzu?

Jednou z tém parlamentnej rozpravy o návrhoch zákonov bola oprávnenosť mužov vyjadrovať sa k legislatíve regulujúcej interrupcie, najmä v prípade reštrikcií. Malá účasť žien bola namietaná od začiatku: „... vyjadrilo doteraz 30 mužov, jedna žena v rozprave, vaša kolegyňa vo faktickej, ja som druhá. Ani jedna žena, ani jedna žena, všetko to tu riešite vy chlapi“ (Cigániková).⁷⁷ Dôvod bol formulovaný typicky cez vstup do ich reprodukčných práv. Ako napríklad uviedol Marián Viskupič: „Stále väčšina mojich kolegov vrátane mňa sme tu muži, a preto mi príde neľú, aby sme my ako väčšina chceli siahať ženám na ich reprodukčné práva, a tým pádom aj na bezpečnosť žien v otázke

⁶⁹ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁷⁰ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁷¹ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁷² Stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021).

⁷³ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020).

⁷⁴ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁷⁵ Stenografický záznam z tretieho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. júl 2020).

⁷⁶ Napríklad vystúpenie v rozprave Jany Bittó Cigánikovej počas dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021).

⁷⁷ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020). Alebo aj „Vý to dieťa nemusíte ani porodiť, ani vychovať. Väčšina žien, ktoré ide na interrupciu, ktorá ide na interrupciu, sú ženy, ktoré zostanú samé, pretože chlap ujde.“ Stenografický záznam z druhého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (8. júl 2020).

verejného zdravotníctva.“ a podobne Žiak: „*Ide o ich telo, o ich psychiku a o ich rozhodnutie. Nie o vaše. Vám totižto nikto nič neberie a nikto vám nič neprikazuje.*“⁷⁸

Tí, ktorí konceptualizovali ženu ako matku s úlohami smerom k naplneniu svojej funkcie, mali tendenciu oprávnenosť vstupu mužov do diskurzu vnímať cez participáciu mužov na počatí: „*Odhladnuc od toho, že každé dieťa má okrem mamy aj otca, teda je úplne prirodzené, že sa otcovia vyjadrujú k tomu, či ich dieťa, alebo majú právo vyjadrovať, či ich dieťa má žiť, alebo nemá žiť.*“ (Podmanický)⁷⁹. Najfrekventovanejšie bolo však odkazovanie na svoje vlastné rodičovstvo – skúsenosťou otcovstva. Ďurica napríklad konštatuje: „*Ja som otcom troch detí a túto tému, hoci som na ňu nie špecialista, cítim a vnímam veľmi, veľmi citlivo. (...) Ja chcem povzbudiť všetkých poslancov, či sú to ženy, alebo muži, aby sme sa skutočne tejto téme venovali.*“⁸⁰ Filip Kuffa zasa argumentuje spoločnými skúsenosťami s tehotnými ženami: „*To, prečo sa my muži vyjadrujeme k tejto téme, je kvôli tomu, že ako si ty povedal aj niektorí pred tebou aj v tých faktických poznámkach, sme otcovia. Naozaj takisto máme tie skúsenosti z tých vyšetrení.*“⁸¹ Mihalik a iní zasa legitimitu vstupu do diskurzu vnímajú cez potrebu pomoci žene: „*Áno, muži tuná vo väčšine vystupovali a myslím si, že majú čo k tomu povedať, pretože minimálne sú pri tom počatí a mali by svoje ženy jednoznačne podporovať.*“⁸² Štefan Kuffa dokonca formátuje tému ako vyslovene mužskú: „*Ale keď veľakrát a často sa tu argumentuje, že je to výsostne ženská téma. To je obrovský omyl. A ja si dovoľím povedať, kolegyňa mi tuná pritakáva, ďakujem za to, mohol by som to rovnako povedať, že je to výsostne mužská téma. A prečo? Lebo my muži máme tendenciu chrániť naše deti, lebo my muži máme tendenciu chrániť naše manželky. (...) [L]ebo my muži to v sebe máme jednoducho zakódované, aby sme tie deti chránili.*“⁸³

Poslankyne a poslanci ako Jana Bittó Cigániková, Miroslav Žiak, Peter Cmorej, Vladimíra Marcinková či Tomáš Valášek však priebežne v rozprave dávali priame slovo skúsenostiam žien, a to čítaním ich príbehov, listov, stanovísk a petícií od organizácií chrániacich reprodukčné práva či z iných expertných zdrojov.⁸⁴ Nepriamo sa tak na deli-

⁷⁸ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁷⁹ Stenografický záznam zo štvrtého dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (10. júla 2020).

⁸⁰ Tamže.

⁸¹ Tamže.

⁸² Tamže.

⁸³ Stenografický záznam zo šiesteho dňa rokovania 9. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (15. júl 2020).

⁸⁴ Napríklad čítanie skúsenosti tehotnej ženy, stenografický záznam zo siedmeho dňa rokovania 12. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (28. september 2020); čítanie komentárov k petícii na podporu nezhoršovania reprodukčných práv, stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021); čítanie listu od organizácie Možnosť voľby, stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 40. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (6. október 2021); čítanie tlačovej správy od organizácií ako Možnosť voľby, stenografický záznam z dvanásteho dňa rokovania 48. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (9. november 2021); čítanie skúseností znásilňovaných žien na Ukrajine, stenografický záznam zo siedmeho dňa rokovania 65. schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (5. mája 2020).

berácii zúčastňovali nielen poslankyne a poslanci, ale aj zástupkyne občianskej spoločnosti či iní ľudia, ktorí sa angažovali delením o svoje skúsenosti.

Namiesto záveru

O parlamente sa z dobrých dôvodov hovorí, že je miestom diskusie a hľadania konsenzu. Jedno i druhé je umožnené len za predpokladu, že hovoriaci sa navzájom nedémonizujú, že sú ochotní hľadať a prehodnocovať hodnotové a iné východiská svojich presvedčení a, ak už nie to, sú schopní počúvať a premýšľať o názoroch odlišných od tých svojich. Analyzovaná parlamentná deliberácia zo strany niektorých účastníkov dané parametre nespĺňala a mala silný potenciál ohrozovať dôstojnosť ideových súperov a súperiek minimálne v očiach iných. Tieto aspekty boli prítomné už v rozpravách z leta 2020, v neskorších rozpravách však ešte silneli. Ak v roku 2020 ešte mnohé rečníčky a rečníci zdôrazňovali potrebu spolupráce, neurážania a nerozdeľovania v téme v členení konzervatívec – liberál (ak rozdelenie prijímali, vyzývali k rešpektovaniu iného hodnotového postoja)⁸⁵ a uveriteľný bol aj „nepolitický“ motív, deliberácie k tlači č. 655 z jesene 2021 už mali intenzívnejší rozdeľujúci podtón a osobné strety prezentované takmer ako boj dobra so zlom. Dovolím si preto osobnú poznámku. Ak už niekto cíti potrebu formátovať diskurz týmto spôsobom, pre starostlivosť o seba a o druhých je možno dobré toto delenie nevzťahovať na dva tábory ľudí. Naopak, je možné ho umiestniť do seba a premýšľať, aké sú motivácie a funkcie jednotlivých mojich rečových aktov a že rozlíšenie dobrý – zlý nemusí byť videné ako kritérium regulácie rečového aktu druhého človeka, ale ako kritérium na sebareguláciu.

Literatúra

- BOČÁK, M. *Foucaultovská analýza diskurzu: Teoretické východiská a možnosti využitia* [habilitačná práca]. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2020, 109 s.
- BOČÁK, M. *Východiská a metódy analýzy diskurzu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2022, 52 s.
- FOUCAULT, M. *Rád diskurzu*. Bratislava : Agora, 2006, 66 s.
- HOLUBOVÁ, B. (ed.) – MESOCHORITISOVÁ, A. – JÓJÁRT, P. *Dostupnosť služieb reprodukčného zdravia na Slovensku: Správa o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti. Záverečná správa*. Bratislava : Možnosť voľby, 2021, 91 s.
- Kol. autorov. *Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2020*. Bratislava : Kancelária verejného ochrancu práv, 2021, 225 s.
- Red. Prečo varechový protest? In *ASPEKTin – feministický webzín*. ISSN 1225-8982. Uverejnené 8. júla 2020. Stenografické záznamy z rokovaní Národnej rady Slovenskej republiky. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Default?legId=13&termNr=8>

⁸⁵ Napríklad vyjadrenie poslanca Stančíka: „*Táto debata je veľmi citlivá a ja chápem, že vzbudzuje emócie z oboch strán, ale ja nechcem ísť cestou osobných útokov a invetív a démonizovania a hrania sa na tých správnych a proti tým zlým. Ja chápem, že mnoho z vás je úprimne presvedčených o tom, že potrat je zlo, a to, čo teraz robíte, teda ich zákaz, by toto zlo vyriešil. Ja toto presvedčenie nezdieľam, ale verím, že v rámci diskusie a v rámci liberálnej spoločnosti by sme tento opačný názor mali rešpektovať.*“